

Статистикийн хэлтэс

Багийн төвшинд албан ёсны
статистикийн үйл ажиллагаа эрхлэн
явуулахад баримтлах товч гарын
авлага

Зуунмод

2009 он

**БАГИЙН ЗАСАГ ДАРГА НАРААС АЛБАН ЁСНЫ
СТАТИСТИКИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААГ ЭРХЛЭН ЯВУУЛАХ ТУХАЙ**

- I. **Нийтлэг үндэслэл**
- II. **Товч тайлбар, тодорхойлолт**
- III. **Хариуцан гаргах албан ёсны статистик мэдээ, тайлан**
- IV. **Мал, тэжээвэр амьтад, хашаа худгийн тооллого**
- V. **Албан ёсны статистик мэдээний үзүүлэлтийн аргачлал, тайлбар.**
- VI. **Албан ёсны статистик мэдээ, тайланд үндэслэн гаргах судалгаа**

I.Нийтлэг үндэслэл

Албан ёсны статистикийн хүн ам, амьжиргааны түвшин, өрхийн нийгэм эдийн засгийн судалгаа, ажиллах хүчний судалгаа, хөдөө аж ахуй зарим мэдээний анхдагч нэгж нь баг байдаг.

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ **СТАТИСТИКИЙН ТУХАЙ** (Шинэчилсэн найруулга)

1997 оны 6 дугаар сарын 5-ны өдөр Улаанбаатар хот

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт

Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын статистикийн мэдээллийн нэгдсэн тогтолцоо, үйл ажиллагааны зарчим, статистикийн байгууллага, мэдээлэгчийн бүрэн эрхийг тогтоож, тэдгээрийн хооронд болон хэрэглэгчдийг статистикийн мэдээллээр хангах явцад үүсэх харилцааг зохицуулахад оршино.

3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томьёо

Энэ хуульд хэрэглэсэн дараахь нэр томьёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:

- 1/ "**статистикийн мэдээлэл**" гэж нэгдсэн хөтөлбөр, аргачлалаар цуглуулж боловсруулсан эдийн засаг, байгаль, нийгмийн холбогдолтой тоон мэдээллийг;
- 2/ "**статистикийн үйл ажиллагаа**" гэж статистикийн бүртгэл хөтлөх, мэдээлэл гаргаж өгөх, дамжуулах, нэгтгэн боловсруулах, тооллого, судалгаа явуулах, дүгнэлт гаргах, мэдээлэл, судалгааны үр дүнг хэрэглэгчдэд тараах, хэвлэн нийтлэх, мэдээллийн үнэн зөв байдлыг хангах, сан байгуулах, хадгалахыг;
- 3/ "**статистикийн мэдээлэгч**" гэж статистикийн мэдээлэл, судалгаанд хамрагдсан, Монгол улсын нутаг дэвсгэр дээр үйл ажиллагаа явуулдаг, өмчийн бүх төрөлд хамаарагдах хуулийн этгээд,гадаадад үйл ажиллагаа явуулдаг Монгол Улсын хуулийн этгээд,Монгол Улсын болон гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг;
- 4/ "**статистикийн мэдээллийг хэрэглэгч**" гэж статистикийн мэдээллийг үйл ажиллагаандаа ашиглаж байгаа хуулийн этгээд,Монгол Улсын болон гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүнийг;
- 5/ "**албан ёсны статистикийн мэдээлэл**" гэж Үндэсний статистикийн хорооноос баталсан аргачлал, үзүүлэлтээр энэ хуулийн 6 дугаар зүйлд заасан эдийн засаг, хүн ам, нийгэм, байгаль орчны холбогдолтой үзүүлэлтээр гаргасан мэдээлэл, статистикийн үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсан мэдээллийг;

8/ “захиргааны статистикийн мэдээлэл” гэж Үндэсний статистикийн хорооноос баталсан, зөвшөөрсөн аргачлал, үзүүлэлтээр яам, Засгийн газрын агентлаг, төрийн бусад байгууллага, нутгийн захиргааны байгууллагын хэрэгцээнд зориулж цуглуулсан мэдээллийг.

11 дүгээр зүйл. Статистикийн байгууллагын тогтолцоо

2. Монгол Улсын статистикийн байгууллагын тогтолцоо нь албан ёсны статистикийн үйл ажиллагааг хараат бус, бие даасан байдлаар улс, орон нутгийн хэмжээнд төвлөрүүлэн эрхэлдэг Үндэсний статистикийн хороо, аймаг, нийслэл, дүүргийн Засаг даргын дэргэдэх статистикийн газар, хэлтсээс бүрдэнэ. **Суманд статистикийн үйл ажиллагааг сумын Засаг даргын Тамгын газрын уг ажлыг хариуцсан ажилтан, баг, хороонд тэдгээрийн Засаг дарга эрхлэн гүйцэтгэнэ.** /Энэ хэсэгт 2008 оны 1 дүгээр сарын 3-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт орсон/

3. Үндэсний статистикийн хороо, аймаг, нийслэл, дүүргийн статистикийн газар, хэлтсийн болон **сумын статистикийн асуудал хариуцсан ажилтан нь төрийн захиргааны албан тушаалтан** байна. /Энэ хэсэгт 2008 оны 1 дүгээр сарын 3-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт орсон/

4. Үндэсний статистикийн хороо, аймаг, нийслэл, дүүргийн статистикийн газар, хэлтсийн үйл ажиллагааг улсын төсвөөс санхүүжүүлнэ. Төсөв нь статистикийн үйл ажиллагааг хараат бусаар хэрэгжүүлэх шаардлагыг хангасан байна. **Статистикийн үйл ажиллагааг сум, баг, хороонд эрхлэн явуулахтай холбогдон гарах зардлыг орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлнэ.**

ТАВДУГААР БҮЛЭГ ТӨРИЙН ГҮЙЦЭТГЭХ БАЙГУУЛЛАГЫН СТАТИСТИКИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТАЛААРХИ БҮРЭН ЭРХ

18 дугаар зүйл. Яам, Монголбанк, төрийн бусад албан газар, бүх шатны Засаг даргын статистикийн мэдээллийн талаархи нийтлэг бүрэн эрх /Энэ зүйлийн гарчигт 2004 оны 4 дүгээр сарын 23-ны өдрийн хуулиар нэмэлт орсон/

Яам, төрийн бусад албан газар, бүх шатны Засаг дарга статистикийн мэдээллийн талаар дараахь нийтлэг бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1/ албан ёсны статистик мэдээллийн үнэн зөв байдалд тогтмол шалгалт хийж, түүний бодит байдлыг хангах;

2/ статистикийн мэдээллийг хугацаанд нь гаргаж өгөөгүй тохиолдолд газар дээр нь очиж гаргуулан авах, гарсан зардлыг буруутай этгээдээр нөхөн төлүүлэх;

3/ мэдээлэл, судалгааны дүнг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр нийтэд хүргэх;

4/ статистикийн мэдээллийг Үндэсний статистикийн хорооноос баталж, зөвшөөрсөн маягтаар мэдээлэгчээс гаргуулан авах.

/Энэ заалтыг 2004 оны 4 дүгээр сарын 23-ны өдрийн хуулиар нэмсэн/

/Энэ заалтад 2008 оны 1 дүгээр сарын 3-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт орсон/

20 дугаар зүйл. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг даргын статистикийн мэдээллийн талаархи бүрэн эрх

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга энэ хуулийн 18 дугаар зүйлд заасан нийтлэг бүрэн эрхээс гадна дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1/ нутаг дэвсгэртээ байгаа статистикийн мэдээлэгчдээс статистикийн мэдээллийг хугацаанд нь гаргуулан авч нэгтгэх, судалгаа, дүгнэлт хийж ашиглах, албан ёсны статистикийн мэдээллийг хугацаанд нь зохих дээд шатны байгууллагад өгөх;

2/ Үндэсний статистикийн хорооноос өгсөн удирдамж, чиглэлийн дагуу статистикийн тооллого, түүвэр судалгааг зохион байгуулж явуулах;

/Энэ заалтад 2008 оны 1 дүгээр сарын 3-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт орсон/

3/ засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийнхээ удирдлагын үйл ажиллагаанд хэрэглэх зорилгоор, захиргааны статистикийн мэдээллийг бусад мэдээлэлтэй давхардуулахгүйгээр статистикийн байгууллагын зөвшөөрснөөр авах, мэдээллийн санг бий болгох.

21 дүгээр зүйл. Баг, хорооны Засаг даргын статистикийн мэдээллийн талаархи бүрэн эрх

Баг, хорооны Засаг дарга энэ хуулийн 18 дугаар зүйлд заасан нийтлэг бүрэн эрхээс гадна дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

- 1/ хүн ам, өрхийн бүртгэл хөтлөх;
- 2/ хүн амын амьжиргааны түвшингийн судалгаа хийх;
- 3/ мал, тэжээвэр амьтад, эд хөрөнгийн тооллого, бүртгэл явуулах;
- 4/ газар нутаг, эдэлбэр газрын тооллого, бүртгэл явуулах;
- 5/ үйлдвэрлэл, үйлчилгээний талаар мэдээлэл, судалгаа авах, гаргах;
- 6/ зохих чиглэлийн дагуу явуулах тооллого, түүвэр судалгааг зохион байгуулж явуулах;
- 7/ албан ёсны статистикийн мэдээллийг тогтоосон хугацаанд зохих дээд шатны Засаг даргад гаргаж өгөх.

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ
МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСАГ ЗАХИРГАА, НУТАГ ДЭВСГЭРИЙН НЭГЖ, ТҮҮНИЙ УДИРДЛАГЫН ТУХАЙ
/Шинэчилсэн найруулга/

2006 оны 12 сарын 15 өдөр Төрийн ордон. Улаанбаатар хот

28 дугаар зүйл. Баг, хорооны Засаг даргын бүрэн эрх

28.1.2.хадлан, тэжээл бэлтгэх, отор нүүдэл, малын урьдчилан сэргийлэх угаалга, тарилга хийх, ноос ноолуур авах, хашаа саравч барих, худаг ус гаргах, тариа ногоо тарих, хураах, өвөлжилтийн бэлтгэл хангах, **мал тэжээвэр амьтад, хашаа худгийн тооллого явуулах** зэрэг цаг үеийн ажлыг хугацаанд нь гүйцэтгэх зохион байгуулалтын арга хэмжээ авах;

28.1.10.статистикийн мэдээллийг зохих журмын дагуу гаргах;

29 дүгээр зүйл. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг даргын нийтлэг бүрэн эрх

29.1.1.төлөвлөлт, төсөв, санхүү, бүртгэл тооцооны талаар:

в/харьяалах нутаг дэвсгэрийнхээ санхүүгийн байдал, хүн амын орлого, хөдөлмөрийн нөөц, газрын төлөв байдлын удирдлага, төлөвлөлтийг хангахад шаардагдах тайлан тэнцэл гаргах;

г/харьяалах нутаг дэвсгэртээ хууль тогтоомж, эрх бүхий байгууллагын шийдвэрт заасан тайлан мэдээг хугацаанд нь хариуцан гаргуулж, хяналт тавих, хүн ам, орон сууц, газар, мал, тэжээвэр амьтад, хашаа худгийн тооллого явуулах ажлыг зохион байгуулах;

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2008 оны 01 сарын 03 өдөр

Төрийн ордон, Улаанбаатар хот

ХҮН АМ, ОРОН СУУЦНЫ УЛСЫН ТООЛЛОГЫН ТУХАЙ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ

Нийтлэг үндэслэл

1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт

1.1.Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын хvн ам, орон сууцны улсын ээлжит болон завсрын тооллого зохион байгуулж явуулахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

3 дугаар зүйл. Хуулийн нэр томъёо

3.1.Энэ хуульд хэрэглэсэн дараахь нэр томъёог дор дурдсан утгаар ойлгоно:

3.1.1.“**хvн ам, орон сууцны улсын тооллого**” /цаашид “тооллого” гэх/ гэж энэ хуульд заасан тооллогын хугацаанд Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр оршин сууж байгаа нийт хvн ам буюу тооллогод хамрагдах нутаг дэвсгэр дэх хvн амыг хамруулан хvн ам зvй, нийгэм, эдийн засгийн хvрээний мэдээллийг цуглуулах, боловсруулах, нэгтгэх, дvн шинжилгээ хийх, тооллогын vр дvнг тараах цогц вйл ажиллагааг;

3.1.2.“**тооллогын тов**” гэж тооллого явуулах хугацааны эхний өдөрт шилжих шөнийн 00 цагийг;

3.1.3.“**тооллогын нэгж**” гэж хувь хvн, тvvний амьдарч байгаа байр, орон сууцыг;

3.1.4.“**тооллогын ажилтан**” гэж энэ хуулийн 13.5.2-т заасан тооллогын комиссын гишvvн, тэдгээрт гэрээгээр ажиллаж байгаа тvр ажилтныг.

4 дvгээр зvйл. Тооллого зохион байгуулж явуулах арга

4.1.Тооллого зохион байгуулж явуулахад дараахь аргыг ашиглана:

4.1.1.тооллогын хугацаанд хvн амыг нэг бvрчлэн тоолох уламжлалт арга;

4.1.2.хvн амын регистрийн бvртгэлд суурилсан бvртгэлийн арга;

4.1.3.tvvвэр судалгааны арга.

5 дугаар зvйл. Тооллого явуулах зарчим

5.1.Тооллогыг дараахь зарчмаар явуулна:

5.1.1.хvн бvрийг нэг бvрчлэн тоолох;

5.1.2.тооллогын хугацаанд тооллогод хамрагдах нутаг дэвсгэрт нэгэн зэрэг тоолох;

5.1.3.тооллогын мэдээлэл нийтлэг, иж бvрэн байх;

5.1.4.тооллогыг тогтмол, давтамжтай явуулах.

ХОЁРДУГААР БVЛЭГ

Тооллого зохион байгуулж явуулах эдийн засгийн баталгаа

6 дугаар зvйл. Тооллого зохион байгуулж явуулахад гарах зардал, тvvний санхvvжилт

6.3.Тооллого зохион байгуулж явуулахтай холбогдсон дор дурдсан зардлыг орон нутгийн төсвөөс санхvvжvvлнэ:

6.3.1.ажилгvй болон тэтгэвэрт байгаа хvнийг тооллогын ажилтнаар ажиллуулсан хугацаанд хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр тооцож олгох цалин хөлс;

6.3.2.энэ хуулийн 6.3.1-д заасан тооллогын ажилтнуудыг сургах сургалтын болон тооллогын талаар нутаг дэвсгэрийн оршин суугчдад хvргэх мэдээлэл, суртачилгааны зардал;

6.3.3.тооллогын хугацаанд тооллогын ажилтнуудад өгөх хоолны мөнгө;

6.3.4.хууль тогтоомжид заасан бусад зардал.

6.4.Энэ хуулийн 6.3 дахь хэсэгт заасан орон нутгийн төсвөөс санхvvжvvлэх зардлын хэмжээг тухайн шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал тухай бvр тогтооно.

6.5.Тооллого зохион байгуулж явуулах комиссын ажиллах байр, тээвэр, холбооны болон бусад шаардлагатай хэрэгслээр хангах асуудлыг тухайн шатны засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн Засаг дарга, холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллага хариуцна.

6.6.Энэ хуулийн 6.1.1, 6.3.1-д зааснаас бусад хvнд тооллогын ажилтнаар ажилласан хугацааны цалинг сарын дундаж цалингийн нь хэмжээгээр тооцож тухайн хvний ажилладаг байгууллага, аж ахуйн нэгж нь олгоно.

ГУРАВДУГААР БVЛЭГ

Тооллогын төрөл, хугацаа, хамрах хvрээ

7 дугаар зүйл. Тооллогын төрөл

7.1.Тооллого нь дараахь төрөлтэй байна:

- 7.1.1.10 жил тутамд улс орон даяар явуулах ээлжит тооллого;
- 7.1.2.ээлжит тооллого хооронд 5 жил тутамд явуулах завсрын тооллого.

10 дугаар зүйл. Тооллогын нэгж

10.1.Хүн амын тооллогод дараахь хувь хүнийг хамруулна:

- 10.1.1.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт оршин суугаа Монгол Улсын иргэн;
- 10.1.2.Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт 183 хоногоос дээш хугацаатай оршин сууж байгаа болон оршин суухаар эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрөл авсан гадаадын харьяат иргэн, харьяалалгүй хүн;
- 10.1.3.гадаадад оршин суугаа Монгол Улсын дипломат төлөөлөгчийн болон консулын газар, олон улсын байгууллагад ажиллаж байгаа Монгол Улсын иргэн, түүний гэр бүл;
- 10.1.4.гадаадад ажиллаж, суралцаж байгаа болон хувийн хэргээр оршин суугаа Монгол Улсын иргэн.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ

Тооллогын зохион байгуулалт

13 дугаар зүйл. Ээлжит тооллого зохион байгуулж явуулах байгууллага, түүний эрх хэмжээ

13.5.Улсын комисс нь дараахь бүрэн эрхтэй:

13.5.2.аймаг, нийслэл, сум, дүүрэгт болон холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагад тооллогыг зохион байгуулж явуулах чиг үүрэгтэй комисс /цаашид “тооллогын комисс” гэх/-ыг байгуулж ажиллуулах;

ТАВДУГААР БҮЛЭГ

Тооллого зохион байгуулж явуулахад төрийн болон орон нутгийн байгууллага, иргэдийн оролцоо

16 дугаар зүйл. Тооллого зохион байгуулж явуулахад нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын эрх, үүрэг

16.1.Тооллого зохион байгуулж явуулахад бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал дор дурдсан эрх, үүрэгтэй:

- 16.1.1.энэ хуулийн 6.3-т заасан зардлыг төсөвт тусгах;
- 16.1.2.энэ хуулийн 16.2-т заасан асуудлаар тухайн шатны Засаг даргын, тооллого явуулахтай холбогдсон асуудлаар харьяа тооллогын комиссын мэдээллийг сонсож, тулгамдсан асуудлыг өөрийн эрх хэмжээний хүрээнд шийдвэрлэх;

16.1.3.орон нутагт тооллого зохион байгуулж явуулахтай холбоотой бусад асуудлыг хууль тогтоомжийн хүрээнд шийдвэрлэх.

16.2.Тооллого зохион байгуулж явуулахад бүх шатны засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн Засаг дарга дор дурдсан үүрэгтэй оролцоно:

16.2.1.нутаг дэвсгэртээ тооллого явуулах бэлтгэл ажлыг хангах;

16.2.2.тооллого явуулахын өмнө хүн ам, өрхийн бүртгэлийн хөдөлгөөнийг бүрэн хийж, мэдээллийн санг бэлтгэх;

16.2.3.тооллогын асуудлаар Улсын комисс болон Үндэсний статистикийн хорооноос өгсөн удирдамж, чиглэлийн дагуу тооллогын ажлыг нутаг дэвсгэртээ зохион байгуулах;

16.2.4.тооллого явуулахтай холбогдуулан харьяа нутаг дэвсгэрийн гудамж, талбайн нэр, байр, орон сууцны хаягжилт, дугаарлалтыг цэгцлэх, тооллого явуулах нутаг дэвсгэрийн хил заагийг тогтоон, зураглал гаргах;

16.2.5.тооллогын комиссыг ажиллах болон тооллогын материалыг хадгалах байр, тавилга, шаардлагатай бусад тоног төхөөрөмж, техник хэрэгслээр хангах;

16.2.6.хууль тогтоомжид заасан бусад үүрэг.

19 дүгээр зүйл. Хууль тогтоомж зөрчигчид хвлээлгэх хариуцлага

19.1.Тооллогын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд эрвнгийн хариуцлага хвлээлгэхээргүй бол дор дурдсан захиргааны шийтгэл ногдуулна:

19.1.1.энэ хуулийн 16.2.2-16.2.5-д заасан үүргээ биелүүлээгүй албан тушаалтныг шvvгч хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг **таваас арав дахин** нэмэгдvvлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох;

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ ИРГЭНИЙ БҮРТГЭЛИЙН ТУХАЙ

1999 оны 10 дугаар сарын 14-ний өдөр Улаанбаатар хот

6 дугаар зүйл.Иргэний бүртгэлийн байгууллагын тогтолцоо

6.5.Хүн амын анхан шатны бүртгэл болох **хүн амын өрхийн бүртгэлийн дэвтрийг тухайн дэвсгэр нутгийн баг, хорооны Засаг дарга хариуцан хөтөлнө**

25 дугаар зүйл.Иргэн түр болон бүрмөсөн шилжин суурьших

25.1.Иргэн байнга оршин сууж байгаа засаг захиргааны нэг нэгжээсээ нөгөөд **180 хоногоос дээш хугацаагаар оршин суухыг бүрмөсөн шилжин суурьших, 180 хоног ба түүнээс доош хугацаагаар оршин суухыг түр шилжин суурьших гэнэ.**

26 дугаар зүйл.Шилжин суурьших хөдөлгөөнийг бүртгэх

26.2.Иргэнийг аймаг болон нийслэлийн дотор шилжин суурьших хөдөлгөөнийг зохицуулж бүртгэх, мэдээлэх ажлыг сум, дүүргийн Засаг даргын тамгын газар бүртгэж, мэдээлэх ажлыг хариуцна.

26.4.Иргэн аливаа засаг захиргааны нэгжид **180 хоногоос дээш хугацаагаар оршин суухдаа 10 хоногийн дотор холбогдох сум, дүүргийн Засаг даргын тамгын газарт оршин суугаа газрынхаа хаягийн бүртгэлийг иргэний үнэмлэхэд тэмдэглүүлнэ.**

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ (ЗАХИРАМЖ) ӨРХ, ХҮН АМЫН ОРЛОГО, ЗАРЛАГЫН МЭДЭЭЛЛИЙН ТАЛААР АВАХ ЗАРИМ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ

2001 оны 10 дугаар сарын 17-ны өдөр Улаанбаатар хот Дугаар 235

Статистикийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасныг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Статистикийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2-ын "г"-д заасан өрх, хүн амын орлого, зарлага, хэрэглээний статистик мэдээллийг 2001 оны 11 дүгээр сарын 1-нээс эхлэн **улирал тутам гаргаж байхыг бүх шатны Засаг дарга нарт даалгасугай.**

2. Санхүү, эдийн засгийн сайд Ч.Улаанд даалгах нь:

а/өрх, хүн амын орлого, зарлагын статистик мэдээллийг гаргах аргачлал, хамрах өрхийн норматив, уг мэдээллийг гаргахад мэргэжлийн туслалцаа үзүүлэх, мэдээлэл хүлээн авах, нэгтгэх, шалган дамжуулах орон тооны бус ажилтан буюу тоологчийн тоог тогтоох асуудлыг судалж Үндэсний статистикийн газартай хамтран баталж ажилласугай;

б/өрх, хүн амын орлого, зарлагын мэдээлэлд хамрагдсан гэрээт өрх бүрт сард 8 цагийн, орон тооны бус ажилтан буюу тоологч нарт сард 50 цагийн хөлсийг хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний нэг цагт ногдох хэмжээгээр тооцож улсын төвлөрсөн төсвөөс санхүүжүүлж байсугай;

в/өрх, хүн амын орлого, зарлагын мэдээллийг гаргахтай холбогдсон төвлөрсөн арга хэмжээний зардлыг Үндэсний статистикийн газрын жил бүрийн төсөвт тусгаж байсугай;

г/өрх, хүн амын орлого, зарлагын мэдээллийг 2001 оны 11, 12 дугаар сард гаргахтай холбогдсон зардалд нэмж шаардагдах 6,0 /зургаан/ сая төгрөгийг улсын төвлөрсөн төсвийн хуваарилагдаагүй зардлаас санхүүжүүлсүгэй.

3. Өрх, хүн амын орлого, зарлагын мэдээллийг улирал, жилээр нэгтгэн Засгийн газарт танилцуулж байхыг Үндэсний статистикийн газар /Ч.ДАВААСҮРЭН/-т зөвлөсүгэй.

4. Энэ тогтоол гарсантай холбогдон “Статистикийн ажлын талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” Засгийн газрын 1994 оны 1 дүгээр сарын 5-ны өдрийн 1 дүгээр тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд Н.ЭНХБАЯР Санхүү, эдийн засгийн сайд Ч.УЛААН

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ ТООЛЛОГЫН ТОВЫГ ӨӨРЧЛӨН ТОГТООХ ТУХАЙ

2003 оны 10 дугаар сарын 14-ний өдөр Улаанбаатар хот Дугаар 224

Статистикийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг, орон нутгийн саналыг үндэслэн Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. **Улсын мал тооллогыг жил бүрийн 12 дугаар сарын 7-17-ны өдөр явуулж өмчийн бүх хэвшлийн мал, тэжээвэр амьтдыг тооллогод бүрэн хамруулан улсын хэмжээгээр нэг зэрэг газар дээр нь биечлэн тоолж байхаар тогтоосугай.**
2. Мал тооллоготой холбогдон гарах зардлыг Үндэсний статистикийн газар болон **бүх шатны Засаг даргын Тамгын газрын жил бүрийн төсөвт тооцон тусгаж санхүүжүүлэхийг** Санхүү, эдийн засгийн сайд Ч.Улаан, бүх шатны Засаг дарга нарт үүрэг болгосугай.
3. Энэ тогтоол гарсантай холбогдуулан “Мал тооллого явуулах товыг тогтоох тухай” Засгийн газрын 1999 оны 9 дүгээр сарын 8-ны өдрийн 140 дүгээр тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

Монгол Улсын Ерөнхий сайд Н.ЭНХБАЯР

Санхүү, эдийн засгийн сайд Ч.УЛААН

"1991 оны мал тооллогыг зохион явуулах тухай " Засгийн газрын 341 дүгээр тогтоолын заалтаас:(1991 оны 11 дүгээр сарын 15 ны өдөр баталсан)

2. Аймаг, хот, дүүрэг, сум, хороодын мал тооллогын комиссыг тухайн шатны Ардын Хурлын Гүйцэтгэх Захиргааны даргаар ахлуулан байгуулж, тооллогын бэлтгэл хангах, мал тооллогын ажлыг зохион байгуулах, тогтоосон хугацаанд нь явуулах.

3. Тухайн сум, хорооны нутаг дэвсгэрт оршин суудаггүй иргэдийн (гаднын тавиул) малыг малын эзэн болон маллагч малчны хэнийх нь нэр дээр тоолох асуудлыг сум, хорооны АХГ Захиргаа шийдвэрлэж байх.

4. Мал тооллогыг явцад орон нутгийн хууль хяналт, цагдаагын байгууллагатай хамтран хяналт тавьж ажиллахын хамт, малыг тооллогоос нууж дарагдуула, бусдад тарааж өгөх, эсвэл тооллогын бүртгэлээс зөрүүлэх зэргээр улсын мал тооллогыг санаатай будлиантуулсан гэм буруутай хүмууст тухай бүр нь хуульд заасан зохих арга хэмжээ авч байхыг аймаг, хот, дүүрэг орон нутгийн хотын АДХГЗ-нд даалгажээ.

II. ТОВЧ ТАЙЛБАР, ТОДОРХОЙЛОЛТ

Суурин хүн ам=тухайн сумын (багийн) нутаг дэвсгэрт 6 сараас дээш хугацаагаар оршин суугаа бүх хүн ам+оны эцэст сумын (багийн) нутаг дэвсгэрт байхгүй боловч 6 сарын дотор орон нутагтаа эргэж ирэх түр эзгүй хүн

Оны эхний хүн ам+(төрсөн хүүхдийн тоо-нас барсан хүний тоо)+(шилжиж ирсэн хүний тоо-шилжиж явсан хүний тоо)=оны эцсийн хүн амын тоо

Өрх-ураг төрлийн болон гэр бүлийн холбоотой нэг орон байранд хамт амьдардаг, нэгдмэл төсөвтэй, хүнс, амьдралын наад захын бусад хэрэгцээгээ хамтран хангадаг нэг буюу хэсэг бүлэг хүмүүсийг хэлнэ.

Нэг өрхөд ногдох хүний тоо. Нэг өрхөд ногдох хүний тоог тодорхойлохдоо өрхөд тооллогдсон хүний тоог өрхийн тоонд харьцуулна.

Хүн амын байршил: Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай Монгол Улсын хуулинд:

Хот гэдэгт 15000-аас доошгүй оршин суугчидтай, тэдгээрийн дийлэнх хувь нь үйлдвэр, үйлчилгээний салбарт ажилладаг, хот бүрдүүлэгч дэд бүтэц хөгжсөн, өөрийн удирдлага бүхий суурин газрыг;

Тосгон-гэдэгт: 500-15000 хүртэл оршин суугчтай, хөдөө аж ахуй, үйлдвэрлэл, тээвэр, аялал жуучлал, худалдаа зэрэг салбарын аль нэг нь хөгжсөн өөрийн удирдлага бүхий суурин газрыг ;

Хүйсийн харьцаа: Хүйсийн харьцаа гэсэн үзүүлэлт нь 100 эмэгтэйд ногдох эрэгтэйчүүдийн тоог илэрхийлдэг.

Хүн ам зүйн ачаалал: Хүн ам зүйн ачаалал гэсэн үзүүлэлт нь 0-14 насны болон 65, түүнээс дээш настай хүн амын тоог 15-64 насны хшн амын тоонд харьцуулсан харьцааг илэрхийлдэг

Б. Хүн амын ердийн хөдөлгөөн:

Төрөлтийн ерөнхий коэффициент. Энэ үзүүлэлт нь тухайн жилд 1000 хүн амд ногдох амьд төрсөн хүүхдийн тоог илэрхийлдэг бөгөөд амьд төрсөн хүүхдийн тоог тухайн жилийн дундаж хүн амд харьцуулж тооцдог.

Төрөлтийн тусгай коэффициент: Төрөх насны буюу (15-49 насны) 1000 эмэгтэйчүүдэд ногдох амьд төрсөн хүүхдийн тоог илэрхийлдэг үзүүлэлт юм.

Насны бүлэг дэх төрөлтийн коэффициент: Тухайн насны бүлгийн эмэгтэйчүүдийн амьд төрүүлсэн хүүхдийн тоог мөн насны бүлгийн эмэгтэйчүүдэд харьцуулсан харьцааг хэлнэ.

Нас баралтын ерөнхий коэффициент: Нас барсан хүний тоог тухайн жилийн дундаж хүн амд харьцуулсан харьцаа бөгөөд энэ үзүүлэлт нь 1000 хүн амд ногдох нас баралтын тоог илэрхийлнэ.

Насны бүлэг дэх нас баралтын коэффициент: Тухайн насны бүлэгт нас барсан хүний тоог мөн насны бүлгийн хүн амд харьцуулсан харьцаа юм.

Нялхасын нас баралтын коэффициент: Нэг хүртэл насандаа нас барсан хүүхдийн тоог тухайн жилд амьд төрсөн хүүхдийн тоонд харьцуулсан харьцаагаар илэрхийлдэг үзүүлэлт юм.

Гэрлэлтийн ерөнхий коэффициент: Иргэний гэр бүлийн байгууллагад тухайн жилд бүртгүүлсэн, гэрлэлтийн баталгаатай хүмүүсийг “ Батлуулсан гэр бүлтэй” буюу гэр бүлтэй гэнэ.

“Иргэний бүртгэлийн тухай” Монгол Улсын хуулийн 25 дугаар зүйл, Монгол Улсын засгийн газрын 2002 оны 214 дүгээр тогтоолоор батлагдсан журманд “Иргэн байнга оршин сууж байгаа засаг захиргааны нэг нэгжээсээ нөгөөд 180 хоногоос дээш хугацаагаар оршин суухыг **бүрмөсөн шилжин суурьших**, 180 хоног ба түүнээс доош хугацаагаар оршин суухыг **түр шилжин суурьших** гэнэ”

;26 дугаар зүйлд “Иргэнийг аймгаас аймагт, аймгаас нийслэлд, нийслэлээс аймагт шилжин суурьших хөдөлгөөнийг зохицуулж бүртгэх, мэдээлэх ажлыг аймаг, нийслэлийн Засаг даргын тамгын газар эрхэлнэ. Иргэнийг аймаг, нийслэлийн дотор шилжин суурьших хөдөлгөөнийг зохицуулж бүртгэх, мэдээлэх ажлыг сум, дүүргийн Засаг даргын тамгын газар бүртгэж, мэдээлэх ажлыг хариуцна” гэж тус тус заажээ.

Бүтэн өнчин хүүхэд гэдэгт эцэг, эх нь хоёул нас барсан, **хагас өнчин** хүүхэд гэдэгт эцэг, эхийн аль нэг нь нас барсан хүүхдийг бүртгэнэ.

Бутагч хүүхэд болон гэр бүл салалтаас болж, эцэг, эхийнхээ аль нэгэнтэй нь амьдарч байгаа эцэг, эх нь энх тунх байгаа хүүхдүүдийг өнчин гэж үзэхгүй юм.

“Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай” Монгол Улсын хуулийн 15 дугаар зүйлийн 2-т “Бүтэн өнчин, тахир дутуу, нэн ядуу, хараа хяналтгүй, садар самуун, хүчирхийлэл, доромжлолын улмаас сэтгэл санааны болон бие махбодийн хохирол хүлээсэн хүүхдийг **хүнд нөхцөлд байгаа хүүхэд** гэж үзнэ”

“Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай” Монгол Улсын хуулийн 15 дугаар зүйлийн 1-д “Байгалийн гамшиг, гоц халдварт өвчин, нийтийг хамарсан гэнэтийн осол, зэвсэгт мөргөлдөөнд өртсөн хүүхдийг **онцгой нөхцөлд байгаа хүүхэд** гэж үзнэ”

16 хүртэл настай хүүхэдтэй, гэр бүлгүй хүний тоо-эцэг эх, хамаатан садангийн алинтай нь хамт амьдардгийг харгалзахгүйгээр бүгдийг хамруулна (эрэгтэй, эмэгтэй)

Өрх толгойлсон хүний тоо: Гэр бүлгүй өрхийн тэргүүлэгчдийн тоог хүйсээр ялгаж гаргана.

Өрх толгойлсон эмэгтэйчүүдийн тоонд хүүхэдтэй эсэхийг үл харгалзан эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхийг;

Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхөд гэр бүлгүй, өрхөө толгойлон амьдарч байгаа эрэгтэйчүүдийг хүүхэдтэй эсэхийг үл харгалзан хамруулна.

“Тахир дутуу хүний нийгмийн хамгааллын тухай” Монгол Улсын хуулийн 3 дугаар зүйлд “Бие бялдар, оюун ухааны чадавхи нь удамшлын болон удамшлын бус шалтгаан, төрөлхийн гажиг өөрчлөлт, өвчин, тарилгын дараахь хүндрэл, осол гэмтлийн улмаас алдагдаж, хэвийн нөхцөлд хөдөлмөрлөх чадваргүй болсон, хараа, сонсгол, хэл ярианы болон бие эрхтний тахир дутуу, оюун ухааны хомсдол, сэтгэцийн өөрчлөлттэй болох нь тогтоогдсон Монгол Улсын иргэн, Монгол Улсад хууль ёсоор байнга оршин суугаа гадаадын иргэн, харъяалалгүй хүнийг **тахир дутуу хүн** гэнэ”

Энэ хуулийн 4 дүгээр зүйл, “Нийгмийн даатгалын тухай” Монгол Улсын хуулийн 29 дүгээр зүйлд “...Тахир дутууг тухайн иргэний оршин суугаа аймаг, сум, дүүргийн эмнэлэг хөдөлмөрийн магадлах комисс тахир дутууг тогтооно...”

Өрхийн зарим үзүүлэлт: Нийт өрхөөс 8 ба түүнээс дээш ам бүлтэй өрх, 16 хүртэл насны 4 ба түүнээс дээш хүүхэдтэй өрхүүдийг тусгайлан гаргасан. Мөн өндөр настай ганц бие амьдарч байгаа 60 ба түүнээс дээш настай **эрэгтэй**, 55 ба түүнээс дээш настай **эмэгтэйг** тусгайлан, Нийгмийн даатгалын болон аж ахуйн нэгж байгууллагаас ямар нэг тэтгэвэр, тэтгэмж тогтоогдоогүй өндөр настай хүний тоог гаргахдаа эрэгтэй 60 ба түүнээс дээш насныхныг, эмэгтэйг 55 ба түүнээс дээш насныхныг хамруулан гаргасан.

Эдийн засгийн бүсэд:

Төвийн бүс - Алтанбулаг, Баян-Өнжүүл, Баянцагаан, Сэргэлэн, Зуунмод

Хойд бүс - Аргалант, Батсүмбэр, Баянцогт, Баянчандмань, Борнуур, Жаргалант, Сүмбэр.

Зүүн бүс - Архуст, Баян, Баяндэлгэр, Баянжаргалан, Мөнгөнморьт, Эрдэнэ.

Баруун бүс - Баянхангай, Бүрэн, Дэлгэрхаан, Заамар, Лүн, Өндөрширээт, Угтаал, Цээл, Эрдэнэсант.

Малтай өрх. Малчин өрхөөс гадна малыг ахуй амьдралдаа туслах чанарын үүрэгтэй өсгөн үржүүлдэг өрхийг хэлнэ.

Малчин өрх. Жилийн 4 улирлын туршид малаа маллаж, малын ашиг шим нь тэдний амьжиргааны эх үүсвэр болгож байгаа өрхийг хэлнэ.

Малчид. Жилийн 4 улирлын туршид мал аж ахуйг эрхэлж, малын ашиг шим нь тэдний амьжиргааны эх үүсвэр болгож байгаа 16 ба түүнээс дээш насны хүмүүсийг хэлнэ.

Бодод шилжүүлэх коэффициент.

1 Адуу, үхэр- **1 бод**; 1 тэмээ -**1.5 бод**, 6 хонь - **1 бод**; 8 ямаа - **1 бод**

Бог малд буюу хонин толгойд шилжүүлэх коэффициент:

1 тэмээ - **5 хонь**; 1 адуу - **7 хонь**; 1 үхэр - **6 хонь**; 1 хонь -**1 хонь** 1 ямаа- **0.9 хонь**

Нас гүйцсэн мал. Малын төрөл бүр дээр сүүлчийн 2 насны малыг хэлнэ.

Тэмээ- 4 настай, 5 ба түүнээс дээш настай

Адуу- 3 настай, 4 ба түүнээс дээш настай

Үхэр- 2 настай, 3 ба түүнээс дээш настай

Бог мал – тухайн жилийн төл малаас бусад насны мал

Өсвөр насны мал .

Тэмээ-Өнгөрсөн жилийн төл, 2, 3 настай

Адуу- Өнгөрсөн жилийн төл, 2 настай

Үхэр- Өнгөрсөн жилийн төл

Төл мал. Тухайн жилийн төлийг хэлнэ.

Бэлэн хээлтэгч. Малын төрөл бүр дээр сүүлийн 2 насны эм малыг хэлнэ.

Малын тоо, толгойн өсөлт. Оны эцсийн малаас оны эхний малыг хасаж гаргана. Харьцангуй үзүүлэлтийг гаргахдаа оны эцсийн малын тоог эхний малын тоонд харьцуулан 100-гаар үржүүлнэ.

Малын өсөлтийн **орлого тал** нь төл бойжилт, **зарлага тал нь** хэрэглээний зарлага, том малын зүй бус хорогдол болно.

Төллөлтийн хувь. Төллөсөн хээлтэгчийн тоог оны эхний хээлтэгчийн тоонд харьцуулан, 100-гаар үржүүлнэ.

Бойжилтийн хувь. Бойжсон төлийн тоог нийт гарсан төлийн тоонд харьцуулан 100-гаар үржүүлнэ.

100 эхээс бойжуулсан төл. Бойжуулсан төлийн тоог оны эхний хээлтэгч малын тоонд харьцуулан 100-гаар үржүүлнэ.

Хээлтэгч, хээлтүүлэгчийн тохироо. Хээлтэгч малын тоог хээлтүүлэгч малын тоонд харьцуулан гаргана.

1. **хээлтүүлэгчид ногдох хээлтэгчийн тооны норм** нь:

Буур - 20-25; Азарга - 12-15; Бух - 35-45; Хуц, ухна - 25-30

Малын зүй бус хорогдолд өвчний (халдвартай, халдваргүй) хорогдол, гэнэтийн аюулын (цас зуд, үер ус, гал түймэр, аянга цахилгаан зэрэг) хорогдол, бусад шалтгааны (малын хариуллага, арчилгаа маллагаатай холбогдон гарсан) хорогдлыг оруулна.

Том малын зүй бус хорогдлын оны эхний малд эзлэх хувь. Зүй бусаар хорогдсон малын тоог оны эхний малын тоонд харьцуулан 100-гаар үржүүлнэ.

Малын хэрэглээний зарлага.

1. Оны эхний малын тоон дээр бойжуулсан төлийг нэмж, том малын зүй бус хорогдол, оны эцсийн малын тоог хасч гаргана.

2. Хүнсний хэрэглээний малын тоо=Алдсан мал+Зах зээлд борлуулсан+Аж ахуйн дотоод хэрэглэсэн+(Бусдад шилжүүлсэн-Худалдаж авсан, шилжиж ирсэн). Бусдад шилжүүлсэн>=Худалдаж авсан, шилжиж ирсэн

Учир нь худалдаж авсан эсвэл шилжиж ирсэн нэг хэсэг малаа идсэн байж болно. Идээгүй тохиолдолд дээрх 2 тэнцэж байх учиртай.

Малын хашааны хангамж. Хашааны хангамжийг гаргахдаа хашааны багтаамжийг малын тоонд харьцуулан гаргана. Бод малын хашааны хангамжийг гаргахдаа бодын хашааны багтаамжийг үхрийн тоонд, бог малынхыг гаргахдаа богийн хашааны багтаамжийг бог малын /хонь, ямааны/ тоонд харьцуулна.

Тэжээл хангамж. Тэжээлийн хангамжийг гаргахдаа тэжээлийн нэгжид шилжүүлсэн тэжээлийн хэмжээг хонин толгойд шилжүүлсэн малын тоонд харьцуулан гаргана. Малын тэжээлийн хангамж, бэлчээрийн даацыг гаргахдаа малыг хонин толгойд шилжүүлэн тооцно.

Тэжээлийн нэгжид шилжүүлэх коэффициент. Бэлтгэсэн тэжээл нь илчлэг, чанарын байдлаараа харилцан адилгүй байдаг учраас нэг тэжээлийн нэгжид шилжүүлэн тэжээлийн хангамжийг гаргадаг. Үүний тулд доорхи

Хадлан өвс -	0.45 ;	Таримал тэжээл -	0.35
Даршны ургамал -	0.25;	Гар тэжээл, хужир шүү -	1.00
Төмс ногооны хаягдал -	0.22 ;	Үр тарианы хаягдал -	0.90

Лай - **0.40;** Сүрэл - 0.25 гэсэн итгэлцүүрүүдийг ашиглан тэжээлийн нэгжид шилжүүлнэ.

Малын тэжээлийн ангилал. Малын тэжээлийг ургамлын гаралтай, амьтны гаралтай, эрдэс тэжээлийн гаралтай гэж ангилна.

Ургамлын гаралтай тэжээлд өвс, сүрэл, үр тариа, буурцгийн төрлийн ургамал орох бөгөөд бүдүүн, хүчит, шүүст тэжээл гэж ангилна.

1. **Бүдүүн тэжээл-** өвс, сүрэл, нэг наст ба олон наст өвс орно.
2. **Хүчит тэжээл-** үр тариа, үр тарианы хаягдал, вандуй, буурцаг орно.
3. **Шүүст тэжээл -** Бүх төрлийн дарш, төмс ногооны хаягдал орно.

Амьтны гаралтай тэжээлд үйлдвэрийн мах, яс, цусны гурил зэрэг орно.

Эрдэс тэжээлд давс, хужир шүү орно.

III. ХАРИУЦАН ГАРГАХ АЛБАН ЁСНЫ СТАТИСТИК МЭДЭЭ, ТАЙЛАН

Д/Д	Мэдээ, тайлангийн нэр	Мэдээ тайлангийн		Ирүүлэх график	Жилд гаргах удаа	Хүлээн авах хэлбэр
		Маягтын №	Батлагдсан он сар өдөр			
1	Малын төллөлт, төл бойжилт	ХАА-1	1999.07.15 №119	1,4,5,6,7,10,11 сарын 1-нд	7	Маягтаар
2	Том малын зүй бус хорогдол	ХАА-2	2002.08.05 №146	Сар бүрийн 1-нд	12	Маягтаар
3	Зах зээлийн дундаж үнийн судалгаа	ХАА-3	2006.11.10 . №120	Сар бүрийн 1-нд	12	Маягтаар
4	Жимс, жимсгэний тариалсан талбай, хураасан ургацын мэдээ	ХАА-5	2002.04.26 №82	12-р сарын 20	1	Маягтаар
5	Тариалсан талбайн мэдээ	ХАА-7	2002.04.26. №82	5, 6, 7 сарын 1-нд, 5.6 сарын 14-нд	5	Маягтаар
6	Газар тариалан эрхэлдэг аж ахуйн нэгжийн тариалсан талбайн.... оны жилийн эцсийн мэдээ	ХАА-8	2002.04.26 №82	7 сарын 20	1	Маягтаар
7	Ургац хураалт, хадлан тэжээл бэлтгэлийн мэдээ	ХАА-9	2002.04.26. №82	9,10,11 сарын 1-нд, 9.10 сарын 14-нд	5	Маягтаар
8	Аж ахуйн нэгжийн (иргэдээс бусад) хураасан ургацын эцсийн мэдээ	ХАА-10а	2002.04.26. №82	11 сарын 10	1	Маягтаар
9	Өрх, иргэдийн хураасан ургацын эцсийн мэдээ	ХАА-10б	2002.04.26 №82	11 сарын 10	1	Маягтаар
10	Аж үйлдвэрийн сарын мэдээ	АҮ-1	2003.09.08 №176	Сар бүрийн 1	12	Маягтаар
11	Ахуйн үйлчилгээний орлогын мэдээ	АҮО-1	-	Сар бүрийн 1	12	Маягтаар
12	Хүн ам, өрхийн бүртгэлийн дэвтэр	ХАӨБ-2	2006.09.01 №103	11-12 сард	1	Өрх бүрээр шинэчилнэ
13	Өрх, хүн амын нийгмийн зарим үзүүлэлтийн жилийн эцсийн мэдээ	НС-1	2003. № 228	12 сарын 2	1	Маягтаар
14	Суурин хүн амын жилийн эцсийн мэдээ	ХА-3	2000.12.13 №203	12 сарын 20	1	Маягтаар

IV. Мал, тэжээвэр амьтад, хашаа худгийн тооллого

Олон улсын практикт тооллого нь мэдээлэл цуглуулах хамгийн түгээмэл аргын нэг билээ.

Манай улсад мал тооллогыг 1961 оноос эхлэн жил бүрийн эцэст зохион байгуулж явуулсан.

Жилийн эцэст тооллого явуулах нь мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийн жилтэй тохирдог, малын орлого зарлагын хөдөлгөөн бүрэн гарч дууссан, малчид мал бүхий иргэдийн өрх, хүн амын хөдөлгөөн харьцангуй багассан байдаг зэрэг давуу талтай юм.

Мал аж ахуйн салбар нь манай орны эдийн засгийн тулгуур, үндсэн гол салбар юм. Манай орны дотоодын нийт бүтээгдэхүүний гуравны нэгийг хөдөө аж ахуйн салбар үйлдвэрлэдэг бөгөөд үүний зонхилох хэсгийг мал аж ахуй бүрдүүлдэг. Тооллогын дүнгээс мал, амьтдын өсөлт, бууралт, сүргийн бүтцэд гарч байгаа өөрчлөлтөд дүн шинжилгээ хийж, цаашид хөдөө аж ахуйн салбарыг хөгжүүлэх талаар төр засгийн бодлого боловсруулан улс, орон нутгийн түвшинд хэрэгжүүлэхэд үндэслэл болдог чухал ач холбогдолтой юм.

Мал тооллогын дүн нь улс, орон нутгийн түвшинд салбарын дотоодын нийт бүтээгдэхүүн, мах, сүү, ноос, арьс, шир, өндөгний үйлдвэрлэл, мал, амьтдын өсөлт үржилтийн бүтээгдэхүүнийг тооцох үндсэн материал болдог.

Тооллого явуулах үндсэн зарчим нь:

1. Мал тооллогын ажлыг зохион байгуулж байгаа хүмүүс, тоологч нар тоолж буй мал, тэжээвэр амьтдыг нүдээр үзэж, биечлэн тоолох зарчмыг баримтлана.
2. Мал тооллогын ажлыг жил бүрийн 12 дугаар сарын 7-нд орон даяар эхэлж долоо хоногт багтаан дуусгана.
3. Мал, амьтад хаана оршиж байгаа тэр дэвсгэр нутагтаа тоологдож, тухайн нутгийн засаг захиргааны харьяаллаар данс бүртгэлд орж нэгтгэгдэх зарчмыг баримтлана.
4. Эзэн нь тодорхойгүй малыг тооллогонд бүрэн хамруулж, алдуул малын дансанд оруулна.

Мал тооллого нь жил бүр явагдаж хэвшсэн ажил боловч анхаарах зарим асуудлууд байна. Үүнд:

1. Малыг нүдээр үзэж, биечлэн тоолдог зарчим тэр бүр хэрэгждэггүй, эзнийх нь амаар тоолдог болсон, хүмүүс малынхаа тоо толгойг дарах явдал орон нутагт багагүй гарч байна гэсэн мэдээлэл цөөнгүй ирдэг.
2. Цэвэр үүлдэр, эрлийз, нутгийн шилдэг омгийн малыг уг төрөл үүлдэрт нь оруулж бүртгэх явдал учир дутагдалтай байдаг.
3. Малчид, мал бүхий иргэд малаа тооллогонд бэлэн байлгах, бод мал ялангуяа адуу тэмээг бэлчээрээс цуглуулж хариуллагад оруулах, оторт яваа малыг тооллогонд бүрэн хамруулж чадахгүй байна.
4. Мал төллөлт, төл бойжилт, том малын хорогдлын явцын мэдээг мал тооллогоор гарсан мэдээтэй тулгаж үзэхэд зөрөө гардаг нь (их буюу бага) тухайн шатны засаг даргын бүртгэлийг хэрхэн хөтлөдөг, ажлын хариуцлага ямар байгааг харуулдаг.
5. Тооллогын явц, тооллогод бүрэн хамрагдаж буй эсэхэд хяналтын тооллогыг тодорхой айл өрх, малд явуулах хэрэгтэй.

Ү. Албан ёсны статистик мэдээний үзүүлэлтийн аргачлал, тайлбар

1. Малын төллөлт, төл бойжилт ; том малын зүй бус хорогдол

Багийн засаг дарга нар нутаг дэвсгэрийнхээ малтай өрх, аж ахуйн нэгжийн төллөлт, малын зүй бус хорогдлын мэдээг графикт хугацаанд нь өсөн нэмэгдэх дүнгээр гаргаж мэдээлнэ.

Төллөлт, хорогдлын мэдээг гаргахдаа айл өрх бүрээр тооцоо хийх шаардлагатай байдаг бөгөөд хэрэв сарын мэдээнд бүрэн хамруулах боломжгүй /цаг агаарын хүндрэл, алс хол отроор явсан, хугацаа богино гэх мэт/ тохиолдолд байгаль цаг уур, газар зүйн ижил нөхцөлд байгаа өрхүүдээс төлөөлүүлэн хэд хэдэн өрхийн 5 төрлийн малын төл бойжилтын хувь, хорогдлын оны эхний малд эзлэх хувийг гаргаж энэ тооцоогоороо бусад өрхүүдэд тархаан тооцсоны үндсэн дээр бүрэн мэдээлэл гаргаж байхад анхаарах хэрэгтэй.

Гэхдээ энэ тооцоог зөвхөн сарын мэдээнд ашиглаж улирлаар зайлшгүй өрх бүрээр тооцоог нарийвчлан гаргах шаардлагатай. Төллөлтийн мэдээнд гардаг гол алдаа бол төллөсөн эх, гарсан төлийн уялдаа юм.

Гарсан төлийн тоо нь төллөсөн эх малын тооноос ихэр төлөөр илүү /бог малын хувьд / байна.

Малын зүй бус хорогдолд өвчний /халдвартай, халдваргүй / хорогдол, гэнэтийн аюулын / цас, зуд, үер ус, гал түймэр, аянга цахилгаан зэрэг /хорогдол, бусад шалтгааны/ малын хариулга, арчилгаатай. холбогдон гарсан / хорогдлыг оруулна. Гол анхаарах зүйл бол урьд сард өгсөн хорогдол дараа сард урьд сараасаа буурч болохгүй гэдгийг хатуу анхаарах хэрэгтэй .

2. Газар тариалангийн мэдээ

Сумын орлогч дарга нар багуудаас тариалалт, ургац хураалтын мэдээнүүдийг графикт хугацаанд нь авч шалгаж нэгтгэнэ. Тариалсан талбайг га-аар, хураасан ургацын мэдээг бохир жингээр (ямар нэгэн хорогдол тооцоогүй) тн-оор авна.

1 га = 10000 м² = 100 сот

1 тн = 1000 кг = 10 цн

Тариалалт хийж буй аж ахуйн нэгж, байгууллага, хувь хүмүүс янз бүрийн хэмжээтэй талбайд тарьсан байдаг тул талбайн урт өргөнийг маш сайн олон дахин хэмжиж талбайн хэмжээг зөв тодорхойлох нь мэдээ үнэн гарах нөхцөл бүрдэх талтай. Тариалсан талбайг айл өрх бүрээс авахдаа заавал га, сотоор биш м²-аар авч болох бөгөөд сумын орлогчид өгөхдөө хэмжих нэгжийг тодорхой гаргаж өгөх хэрэгтэй. (Жишээ нь урт нь 25м, өргөн нь 15м бол нийт талбайн хэмжээ 25м * 15м = **375м² = 0.03 га = 3.75 сот**)

Ургац хураалт, хадлан тэжээл бэлтгэлийн мэдээг графикт хугацаанд нь сумын орлогч даргад гаргаж өгнө. Бэлтгэсэн өвс үүнээс улсын нөөцөнд гэдэгт тухайн багийн хэмжээнд байгаль цаг агаарын хүндэрсэн нөхцөлд хэрэглэхээр тусгайлан бэлтгэж нөөцөлсөн өвсний хэмжээг тн-оор мэдээлнэ. Тариалалтын мэдээг ХАА7 маягтаар 5.6.7 сарын 1-нд мөн 6.7 сарын 14ны дотор авдаг болсон. Тариалалтын мэдээг өгөхдөө хамгийн гол хэрэглэсэн үрийг маш нарийн гаргаж өгөх хэрэгтэй. Багууд дээр гарч байгаа нэг алдаа бол хэрэглэсэн үр болон усалгаатай эсэх талаарх анхаарч гаргах хэрэгтэй. ХАА8 маягтаар мэдээг гаргахдаа 8 сарын 1-нд тариалалтын эцсийн мэдээг авдаг бөгөөд үүнээс хойш тариалалтын мэдээ огт өөрчилөгдөхгүй тул тухайн гарч байгаа мэдээнд хяналт тавьж тариалалтын мэдээ айл өрх аж ахуйн нэгжийн мэдээг бүрэн хамруулах хэрэгтэй. Тухайн хугацаанд бүрэн хамруулаагүйгээс болж дараа өөрчилж нэмж оруулах гэсэн асуудал зарим сумдад гардаг тул энэ тал дээр онцгой анхаарах хэрэгтэй. Аж ахуйн нэгжийн тариалалтын мэдээг ХАА8а гэсэн маягтаар тус бүрээр авдаг, мөн өрхүүдийг баг тус бүрээр нь салгаж ХАА8а маягтаар авна. ХАА10аб маягтаар 10 сарын 25-нд сумдаас авна. ХАА10а маягтаар аж ахуйн нэгж тус бүрээр нь аваад ХАА10б маягтаар өрхүүдийг багаар нь салгаж авч байгаа 2008 оноос эхлээд өрх тус бүрээр нь тариалалт болон ургац хураалтын мэдээг авч байгаа тул эртнээс тариалалт хийсэн өрх нэг бүрээр мэдээг бүрэн хамруулах хэрэгтэй. Бас нэг анхаарах зүйл гэвэл статистик болон хөдөө аж ахуйн газрын мэдээ хоёр зарим сумдад зөрдөг бөгөөд ийм байдал гаргахгүй байх хэрэгтэй.

3. Хүн ам, нийгмийн үзүүлэлтийн мэдээ

Суурин хүн амын жилийн эцсийн мэдээ / ХА-3 /

Суурин хүн ам гэж 6 сараас дээш хугацаагаар тухайн нутаг дэвсгэр дээр амьдарч байгаа өрх, хүн амыг засаг захиргааны шилжүүлэгтэй, шилжүүлэггүйг үл харгалзан хамруулах шаардлагатай. Суурин хүн амын тоонд 6 сараас дээш хугацаагаар тухайн өрхөд байхгүй байгаа хүн буюу цэрэг, сургууль курс, гадаадад, хорих газар явсан хүмүүсийг оруулахгүй, харин 6 сараас доош хугацаагаар байхгүй байгаа хүнийг түр эзгүй гэж үзэж суурин хүн амд оруулж тооцно. Харин 0 нас гэж бүтэн нэг нас хүрээгүй байгаа өөрөөр хэлбэл 0-12 хүртэлх сартай хүүхдүүдийг хамруулж ойлгоно.

4. Хүн ам, өрхийн бүртгэлийн дэвтэр / ХАӨБ-2 /

Хүн ам, өрхийн бүртгэлийн дэвтрийг баг, хорооны засаг дарга өрх бүрт жилд

нэг удаа бүртгэж өөртөө хадгалах бөгөөд хүн ам, өрхийн талаар багаас гарах албан ёсны мэдээлэл, судалгааны анхдагч бүртгэл болно.

Хүн ам, өрхийн бүртгэлийн дэвтэр нь 5 хэсэгтэй. Үүнд:

1. ХАЯГИЙН ХЭСЭГ
2. ХАЯГИЙН ӨӨРЧЛӨЛТ
3. ӨРХИЙН ГИШҮҮДИЙН ТАЛААРХ БҮРТГЭЛ
4. ӨРХИЙН ОРОН СУУЦНЫ АХУЙН НӨХЦӨЛ

5. ӨРХИЙН МАЛ, ТЭЖЭЭВЭР АМЬТАД, ГАЗАР, ТЭЭВРИЙН ХЭРЭГСЭЛ

Хүн ам, өрхийн бүртгэлийн дэвтрийг нөхөхдөө зааврыг сайтар унших бөгөөд дараах зүйлд анхаарах хэрэгтэй. Үүнд :

- Өрх нэг бүрийн мэдээллийн нууцыг “ Хувь хүний нууцын тухай” хуулийн 5 дугаар зүйлийн 4 дэх заалт , “Статистикийн тухай “ Монгол улсын хуулийн 22 дугаар зүйлийн 3 дахь заалтыг баримтлан чандлан хадгална.
- Дэвтрийг бөглөхдөө гаргацтай, товчлохгүй, балын харандаанаас бусад үзэг балаар бичиж хадгална.
- Тухайн өрх өөр газар бүрмөсөн шилжих тохиолдолд өгч явуулах бөгөөд шилжин ирж байгаа өрхийн бүртгэлийг авч шалгаж бүртгэлд оруулна.
- Хөдөөгийн малчдыг болон түүний гэр бүлийн гишүүдийг ажил эрхэлдэг хүн амд оруулж бүртгэнэ.

Өрхийн нийгэм эдийн засгийн судалгаа /ӨНЭЗС-1/

Урьд нь явагдаж байсан өрхийн орлого зарлагын судалгаа 2007 оны 7 сарын 1-нээс эхлэн Өрхийн Нийгэм Эдийн Засгийн судалгаа нэртэй болон өөрчлөгдсөн. Уг судалгааны зорилго нь Монгол улсын иргэн, хувь хүн, айл өрхийн амьжиргааны байдлыг тодорхойлоход чиглэсэн болно. Судалгааны мэдээллийг амьжиргааны үндсэн хэрэгцээгээ хангаж чадахгүй байгаа буюу ядуурлын байдалд амьдарч буй иргэд Монгол улсын нийт хүн амын хэдэн хувийг эзэлж байгааг тодорхойлох, дүн шинжилгээ хийхэд ашиглах юм. Судалгаанд нийт 11232 өрх хамрагдах бөгөөд үүхээс манай аймагт жилдээ 504 өрх хамрагдаж байгаа. Өрх гэдэг нь хамтын төсөвтэй, хамтран амьдарч, хооллож байгаа нэг болон нэг хэсэг бүлэг хүмүүсийг хэлнэ.ӨНЭЗСудалгаагаар цуглуулсан мэдээллийг хүн амын ажил эрхлэлт, боловсрол, эрүүл мэндийн байдал, хоол тэжээлийн илчлэг чанар, ХАА эрхлэлт зэрэг сэдвээр судалгаа хийхэд ашиглах төдийгүй макро эдийн засгийн өөрчлөлтөд айл өрхүүд ямар үүрэг гүйцэтгэж буй талын төлөв байдлыг тодруулахад ашиглах болно. ӨНЭЗСудалгаа явагдсанаар хүн амын амьжиргааны түвшин, ядуурлын дүр төрхийг тодорхойлоход шаардлагатай иж бүрэн, нэгдсэн мэдээллийн үндсэн бааз бий болно. Хэрэглээ болон зардлын талаар хангалттай мэдээлэл цугларснаар судалгаанд оролцогч өрхийн амьжиргааны түвшинд үндэслэн нэг хүнд ноогдох хэрэглээний түвшинг тооцож гаргах боломж бүрдэнэ. Өрхүүдийг ядуу , ядуу бус гэж ангилахын тулд судалгаанд оролцогч өрх бүрийн хэрэглээний түвшин нь эцсийн шатанд ядуурлын шугамтай харьцуулагдах бөгөөд ядуурлын шугамыг энэхүү судалгааны мэдээллийг үндэслэн тооцож гаргана. ӨНЭЗСудалгаа тогтмол явагдах судалгаа юм.

Ажиллах хүчний судалгаа / АХС-1 /

Үндэсний Статистикийн Газар “Ажиллах хүчний түүвэр судалгаа”-г Хүүхдийн хөдөлмөрийн судалгаа”-тай хавсруулан 2002-2003 онд олон улсын жишиг аргачлалын дагуу явуулсан. Энэ судалгаа нь олон улсын нийтлэг тодорхойлолт, арга зүйг ашиглан улирлын нөлөөллийг тусган тооцож гаргаснаараа чухал аж холбогдол бүхий судалгаа юм. “Ажиллах хүчний түүвэр судалгаа” (АХС)-г 2006 оны 7 сараас эхлэн явуулж, өнөөдрийн байдлаар 2008-2009 оны судалгааны 4-р улирлын судалгаа явагдаж дуусаад байна.

Монгол Улсын “Статистикийн тухай “ хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн ё -д “ Хүн амын ажил эрхлэлтийн түүвэр судалгааг улирал тутам явуулж байхаар заасан заалтын дагуу Ажиллах хүчний түүвэр судалгааг үргэлжүүлэн явуулахаар болсон.

2009 оны 6 дугаар сард “Хөдөлмөр эрхлэлт, ажиллах хүчний статистикийн үзүүлэлтийг тооцох аргачлал” шинэчлэгдэн батлагдсантайг холбоотойгоор 2009 оны 7 дугаар сараас эхлэн явагдах АХС-нд ашиглаж байгаа ойлголт, тодорхойлолт, аргачлал, асуулгын хуудас зааврыг өөрчлөн боловсруулсан.

2009-2010 оны ажиллах хүчний судалгаанд 12816 өрх хамрагдах бөгөөд судалгааны түүвэрлэлтийн хүрээ нь Монгол улсын нийт өрх байна. Судалгаа 2009 оны 3-р улирлаас 2010 оны 2-р улирлыг дуусталх хугацаанд явагдана.

Судалгааны зорилго нь: 15 ба түүнээс дээш насны хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийн статусыг сүүлийн долоо хоног, сүүлийн 12 сарын байдлаар тодорхойлон гаргана. Үүнд:

. Хүн амын хөдөлмөр эрхлэлтийг насны бүлэг, эдийн засгийн үйл ажилгааны салбар, ажил мэргэжлийн ангилал, ажилласан хугацаа, хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар

. Хүн амын ажиллах хүчин, хөдөлмөр эрхлэлт, ажилгүйдлийн түвшинг улирлаар тодорхойлох

. Үндсэн болон давхар, бүрэн бус болон өмнөх үеийн хөдөлмөр эрхлэлтийн статусаар судлах юм.

Судалгааны хамрах хүрээ нь: Монгол Улсын нийт өрхүүдээс түүвэрлэгдсэн өрх хамрагдана.

Энэ судалгааны түүвэрлэлт үнэн зөв бодитой болох нь багийн дарга нар та бүгдийн гаргаж өгсөн өрхийн жагсаалтаас хамаарна. Өрхийн жагсаалтыг шаардсан хугацаанд нэмэгдсэн, хасагдсан өөрчлөлт хөдөлгөөнийг нэг бүрчлэн үнэн зөв хийснээр түүвэрт сонгогдсон өрх бүрэн хамрагдах магадлалтай. Өмнөх жилийн судалгаанд өрхийн жагсаалтыг шинэчилж гаргаагүйгээс түүвэрт сонгогдсон өрх тухайн хаяганд байхгүй байх, өрхөд байгаа ам бүлийн хөдөлгөөн хийгдээгүйгээс ам бүл зөрөх алдаа гарч байсан. Энэ алдааг гаргахгүй байхыг анхааруулъя.

Багийн засаг дарга нарт зөвлөмж

Эдгээр судалгааг үр дүнтэй явуулахад багийн засаг дарга нар гол үүрэгтэй байдаг билээ.

1. Судалгаанд сонгогдох өрхүүдийг сонгохын тулд орон нутгаас /багаас/ өрхийн жагсаалтыг бэлтгүүлэн авдаг. Энэ жагсаалт нь аймаг, сумын төвийн хувьд тооллогын нэгжийн тодорхой дугаараар /өөрөөр хэлбэл тодорхой хэсэг газрын байршлаар/, хөдөөгийн багуудын хувьд багийн нэрээр өрхийн жагсаалтыг бэлтгэнэ. Тооллогын нэгжийн дугаар, багийн нэрийг ҮСХ-ноос сонгож явуулдаг бөгөөд явуулсан хаягийн дагуу яг тухайн хугацаанд амьдарч байгаа өрхийн жагсаалтыг бэлтгэж байх ёстой юм. Энэ жагсаалтыг бэлтгэхдээ тухайн хугацаанд амьдарч байгаа өрхийн нэрээр гаргахгүй бол /оны эхэнд байсан хуучин бүртгэлээ ашиглах гэх мэтээр бэлтгэвэл/ түүвэрлэлт алдаатай хийгдэх магадлалтай байдгийг анхаарах хэрэгтэй.

2. Статистикийн тухай хуулийн дагуу орон нутгийн ард иргэдэд албан ёсны статистик мэдээлэл болох энэ судалгааны талаар тайлбарлах ухуулах, судалгаанд ажиллаж байгаа тоологч нарт судалгааг явуулах ажилд нь бүх талын дэмжлэг үзүүлэх шаардлагатай байна.

ҮІ. АЛБАН ЁСНЫ СТАТИСТИКИЙН МЭДЭЭ, ТАЙЛАНД

ҮНДЭСЛЭН ГАРГАХ СУДАЛГАА

А. Өрх хүн амын бүртгэлийг үндэслэн гаргах судалгаа:

Хүн амын нас, хүйсийн байдал / Жилийн эцсийн суурин хүн амын мэдээ ХА-3 –ыг ашиглана

Хүн амын динамик судалгаа

Үзүүлэлт	Хэмжих нэгж	200 .	200 .	200 .	200 .	200 .
Хүн амын тоо бүгд	Тоо					
- эр	Тоо					
- эм	Тоо					
Хүйсийн харьцаа	Тоо					
Хүн амын өөрчлөлт	Тоо					
Хүн амын ердийн цэвэр өсөлт	Тоо					
Хүн ам зүйн ачаалал	Тоо					
Хүн амын жилийн дундаж өсөлт	хувь					
Өрхийн тоо	Тоо					
Хүн ам / насаар/	Тоо					
- 0-15	Тоо					
- 16-35	Тоо					
- 36-54,59	Тоо					
- 55, 60-аас дээш	Тоо					

* Хүйсийн харьцаа гэж эрэгтэйчүүдийн тоог эмэгтэйчүүдийн тоонд харьцуулсан харьцааг хэлнэ.

(эрэгтэйчүүдийн тоо / эмэгтэйчүүдийн тоо) * 100

Жишээ нь: (1850 / 1900) * 100 = 97

100 эмэгтэйд 97 эрэгтэй ногдож байна гэсэн үг.

*Хүн амын өөрчлөлтийн тэнцлийн томъёо

$P(2) = P(1) + (B - D) + (I - E)$

P(2) – тайлант хугацааны эцэст байсан хүн амын тоо

P(1) - тайлант хугацааны эхэнд байсан хүн амын тоо

B – тайлант хугацааны нийт төрөлтийн тоо

D -тайлант хугацааны нийт нас баралтын тоо

I -тайлант хугацаанд шилжиж ирсэн хүн амын тоо

E -тайлант хугацаанд шилжиж явсан хүн амын тоо

* Хүн амын ердийн цэвэр өсөлт гэж хүн амын төрөлт, нас баралт хоёрын зөрүүг хэлнэ.

Төрөлт – Нас баралт =Ердийн цэвэр өсөлт

Жишээ нь: Тухайн жилд 40 эх төрж, 22 хүн нас барсан бол

40 - 22 = 18 18 хүнээр цэвэр өссөн байна.

*Хүн ам зүйн ачаалал гэж тэжээлгэгч хүний тоог (15-аас доош насны буюу 64-өөс дээш насны) хөдөлмөр эрхлэх насны хүн амын тоонд (15-64 насны) хувааж олсон харьцааг хэлнэ.

((15-аас доош насны хүн ам + 65, түүнээс дээш насны хүн ам) /15-64 насны хүн ам) * K

Жишээ нь: 15-аас доош насны хүн ам 1120; 65 ба түүнээс дээш насны хүн ам 230; 15-64 насны хүн ам 2580 байсан гэж үзэж хүн ам зүйн ачааллыг тооцъё.

((1120+230) / 2580 * 100= 52

Энэ нь хөдөлмөрлөх насны 100 хүн тутамд 52 тэжээлгэгч хүн ногдож байна гэсэн үг юм.

* Хүн амын жилийн дундаж өсөлт гэж тухайн оныг өмнөх онд харьцуулан хувиар илэрхийлэхийг хэлнэ.

Тайлант он / Өмнөх он *100%

Жишээ нь: Тайлант онд хүн амын тоо 3256, өмнөх онд 3098 байсан бол жилийн өсөлт нь

$3256 / 3098 * 100 = 105,1 \%$

1. Өрх толгойлсон эмэгтэй
2. Хагас өнчин болон бүтэн өнчин хүүхдийн судалгаа
3. Сургуулийн насны хүүхдийн сургуульд хамрагдалтын байдал
4. Сургуулиас завсардсан хүүхэд/ шалтгаанаар/
5. Багийн өрхүүдийн орлогын байдал/ Хүн ам, өрхийн бүртгэлийг үндэслэн гаргана./

Б. Жилийн эцсийн мал, тэжээвэр амьтдын тооллогын материалаас:

Мал бүхий өрхийн дэлгэрэнгүй судалгаа

1. Малын өсөлтийн динамик судалгаа/ 5 төрлөөр /

2. Мал аж ахуйн материаллаг баазын хүрэлцээ хангамжийн судалгаа/ хашаа, уст цэг, малын тэжээл /

3. Малчин өрхийн хүн амын бүтэц

Хөдөө аж ахуйн динамик судалгаа

Үзүүлэлт	Хэмжих нэгж	200 .	200 .	200 .	200 .	200 .
Малын тоо бүгд	толгой					
- тэмээ	толгой					
- адуу	толгой					
- үхэр	толгой					
- хонь	толгой					
- ямаа	толгой					
Хээлтэгч мал бүгд	толгой					
- тэмээ	толгой					
- адуу	толгой					
- үхэр	толгой					
- хонь	толгой					
- ямаа	толгой					
Бойжуулсан төл бүгд	толгой					
- ботго	толгой					
- унага	толгой					
- тугал	толгой					
- хурга	толгой					
- ишиг	толгой					
100 эхээс бойжуулсан төл						
- ботго	толгой					
- унага	толгой					
- тугал	толгой					
- хурга	толгой					
- ишиг	толгой					

Үзүүлэлт	Хэмжих нэгж	200 .	200 .	200 .	200 .	200 .
Бэлтгэсэн малын тэжээл /тэжээлийн нэгжээр/	Тонн					
Хонин толгойд шилжүүлснээр 1 малд ногдох тэжээл	Кг					
Малчин өрхийн тоо	Тоо					
Малчдын тоо	Тоо					
- 16-35 насны	Тоо					
- 36-54,59 насны	Тоо					

Дээрх динамик судалгааг гаргахад анхаарах зүйл:

1. Нийт малын тоо, хээлтэгч мал / сүүлийн 2 насны/, бойжуулсан төлийг жилийн эцсийн мал тооллогын “А” маягтын үзүүлэлтээр авна.
2. 100 эхээс бойжуулсан төлийг гаргахдаа тухайн жилийн мал тооллогоор гарсан бойжуулсан төлийн тоог өмнөх оны жилийн эцсийн сүүлийн 2 насны хээлтэгчийн тоонд харьцуулж 100-аар үржүүлнэ. Жишээ нь: Тухайн жилд багийн хэмжээнд 350 унага бойжуулсан, өмнөх оны жилийн эцэст 480 гүү тоологдсон бол

$(350 : 480 * 100 = 73)$ 100 эхээс 73 унага бойжуулсан гэсэн үг.

3. Малчин өрх, малчдын тоог мал тооллогын материалыг үндэслэн гаргана.

Малчин өрхийн ахуй, соёлын зарим үзүүлэлт.

(өрхийн -тоогоор)

Онууд	Нийт малчин өрхийн тоо	Ү ү н э э с						
		Цахилгааны эх үүсвэртэй				Телевизортой	Малын хашаатай	Худагтай
		Бүгд	Ү ү н э э с					
			нарны	салхины	бага оврын			
200 .								
200 .								
200 .								
200 .								
200 .								
200 .								

Онууд	Нийт малчин өрхийн тоо	Ү ү н э э с						Хийсэн эсгий (метр)
		Автомашинтай		Мотоцикльтой		Трактортой		
		тоо		Тоо		тоо		
		өрхийн	машины	өрхийн	мотоциклын	өрхийн	тракторын	
200 .								
200 .								
200 .								
200 .								
200 .								
200 .								

Холбооны жилийн эцсийн үзүүлэлтүүд.

Онууд	Компьютерийн тоо			Интернэт хэрэглэгчид			Суурин утас хэрэглэгчид		
	Бүгд	Үүнээс		Бүгд	Үүнээс		Бүгд	Үүнээс	
		Төсөвт байгууллага	Өрх		Аж ахуйн нэгж байгууллага	Өрх		Аж ахуйн нэгж байгууллага	Өрх
А	1=2+3+4	2	3	4	5=6+7	6	7		
200 .									
200 .									
200 .									
200 .									
200 .									
200 .									

Онууд	Гар утастай						Телевизортой өрх		
	Бүгд		үүнээс хэрэглэгчид үүрэн телефоны төрлөөр				Бүгд	Үүнээс	
	Өрхийн тоо	Хэрэглэгчийн тоо	мобиком	Скайтел	юнител	жи-мобайл		өнгөт	хар
А	8	9=10+11+12+13	10	11	12	13	14=15+16	15	16
200 .									
200 .									
200 .									
200 .									
200 .									
200 .									

Бүртгэгдсэн авто машины тоо.

Онууд	Бүгд	Үүнээс: төрлөөр				
		Суудлын	Ачааны	Автобус	Тусгай зориулалтын	Цистерн
200 .						
200 .						
200 .						
200 .						
200 .						
200 .						

Статистикийн хэлтэс. 2009 он

Үндэсний статистикийн газар
батлав. 1999 он № 119

Маягт ХАА-1
1, 4, 5, 6, 7, 10, 11-р сарын 1-нд
багаас суманд ирүүлнэ.

Баг(хороо)

**МАЛ ТӨЛЛӨЛТ,
ТӨЛ БОЙЖИЛТИЙН
МЭДЭЭ**

Сум (дүүрэг)

	Мөрийн дугаар	Бүгд	Ү Ү Н Э Э С				
			ингэ	гүү	үнээ	эм хонь	эм ямаа
			1	2	3	4	5
Төллөсөн хээлтэгч	01						
Гарсан төл (03+04)	02						
Хорогдсон төл	03						
Бойжсон төл	04						

Баг(хорооны) засаг дарга оны ...сарын

Заавар

Баг, хорооны засаг дарга нар нутаг дэвсгэрийнхээ малтай өрх, аж ахуйн нэгжийн мал төллөлт, төл бойжилтын мэдээг батлагдсан графикт хугацаанд нь өсөн нэмэгдсэн дүнгээр гаргаж, сум, дүүрэгт мэдээлнэ. Гарсан төлийн тоо нь төллөсөн эх малын тооноос ихэр төлөөр илүү байна.

Үндэсний статистикийн газар
батлав. 2002 он № 146

Маягт ХАА-2
Сар бүрийн 1-нд багаас суманд
ирүүлнэ.

Баг (хороо)

**ТОМ МАЛЫН
ЗҮЙ БУС ХОРОГДЛЫН
МЭДЭЭ**

Сум (дүүрэг)

Аймаг, нийслэл.

	Мөрийн дугаар	Бүгд	Ү Ү Н Э Э С				
			тэмээ	адуу	үхэр	хонь	ямаа
			1	2	3	4	5
Хорогдсон том мал, бүгд	1						
Үүнээс: Өвчнөөр хорогдсон	2						
Хорогдсон хээлтэгч	3						

Баг (хороо)-ны засаг дарга

200... оны ...сарын

Заавар

Баг, хорооны засаг дарга нар нутаг дэвсгэрийнхээ малтай өрх, аж ахуйн нэгжийн малын зүй бус хорогдлын мэдээг батлагдсан графикт хугацаанд нь өсөн нэмэгдсэн дүнгээр гаргаж, сум, дүүрэгт мэдээлнэ. Нийт хорогдлоос өвчнөөр хорогдсон мал болон хээлтэгч малын хорогдлыг сугалан харуулна. Малын зүй бус хорогдолд өвчний (халдвартай, халдваргүй) хорогдол, гэнэтийн аюулын (цас зуд, үер ус, гал түймэр, аянга цахилгаан зэрэг) хорогдол, бусад шалтгааны (малын хариуллага, арчилгаа маллагаатай холбогдон гарсан) хорогдлыг оруулна.

2002 оны 04 сар 26 өдөр
Тушаал № 82

1. Баг, хорооны засаг дарга аж ахуйн нэгж, өрх бүрээс авч нэгтгэн сум, дүүрэгт 5, 6, 7-р сар бүрийн 1, 6.7 сарын 14-ны дотор ирүүлнэ.

ТАРИАЛСАН ТАЛБАЙН МЭДЭЭ

Аймаг, нийслэл
Сум, дүүрэг
Баг, хороо

А	Мөрийн дугаар	Тариалсан талбай (га)	Үүнээс:	Хэрэглэсэн үр (кг)
			Усалгаатай (га)	
Б	1	2	3	
Үр тариа-бүгд	1		х	
Үүнээс: буудай	2		х	
Төмс	3			
Хүнсний ногоо-бүгд	4			
Үүнээс: Байцаа	5			
Манжин	6			
Лууван	7			
Сонгино	8			
Өргөст хэмх	9			
Улаан лооль	10			
Бусад	11			
Малын тэжээлийн ургамал-бүгд	12		х	х
Үүнээс: ногоон тэжээл	13		х	х
олон наст	14		х	х
даршны ургамал	15		х	х
Техникийн ургамал	16		х	х

Мэдээ гаргасан

Сум дүүрэг, баг, хорооны засаг дарга

200 . . . оны . . .
сарын . . . өдөр

Заавар

Энэ маягтыг нөхөхдөө баг, хорооны засаг дарга нар нутаг дэвсгэртээ газар тариалан эрхэлж байгаа аж ахуйн нэгж байгууллага (Нөхөрлөл, Хоршоо, ХК, ХХК, Төрийн болон орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар, Төрийн бус байгууллага, өрхөөс тариалсан талбайн мэдээг батлагдсан графикт хугацаанд нь өсөн нэмэгдсэн дүнгээр гаргаж мэдээлнэ.

Аж ахуйн нэгж байгууллагын тариалсан талбайн мэдээг хариуцсан агрономч графикт хугацаанд нь гаргаж сум, дүүрэгт мэдээлэх ба аймгийн салбар хариуцсан мэргэжилтэн мэдээний үнэн зөвийг хянаж, аймгийн түвшинд нэгтгэл хийж, Үндэсний статистикийн газарт мэдээлнэ.

Маягтыг нөхөхдөө:

3-р баганд бичигдсэн хэрэглэсэн үрийг нөхөж бичихдээ тухайн талбайд тариалалт хийхэд ашигласан нийт үрийн хэмжээг биет хэмжээгээр нь тонн-оор хэмжиж бичнэ. Нийт үрийн хэмжээ гэдэг нь өөрийн аж ахуйн дотоодын нөөц, улсаас болон аж ахуйн нэгжээс гэрээгээр авсан зээлийн үр болон бэлэн мөнгөөр худалдаж авсан үрийн дүнгээр бичигдэнэ.

Техникийн ургамалд тосны ургамал (рапс), чихрийн манжин, наран цэцгийн (тосыг нь шахаж авах зорилгоор тарьсан) ургамал орно.

Аймаг, нийслэл
Сум, дүүрэг
Баг, хороо

**УРГАЦ ХУРААЛТ, ХАДЛАН
ТЭЖЭЭЛ БЭЛТГЭЛИЙН**

1. Баг, хорооны засаг дарга аж ахуйн нэгж, өрх бүрээс авч нэгтгэн сум, дүүрэгт 9,10,11-р сарын 1, 9.10 сарын 14-ны дотор ирүүлнэ.

МЭДЭЭ

		Хэмжих нэгж	Мөрийн дугаар	Бүгд	Аж ахуйн нэгж (ХЭАА-аас бусад)	Иргэд, ХЭАА
А	Б	В	Г	1	2	3
Үр тариа	Нийт тариалсан талбай:	га	1			
	Үүнээс: Хураасан талбай	га	2			
	Хураасан ургац	тонн	3			
үүнээс: буудай	Нийт тариалсан талбай:	га	4			
	Үүнээс: Хураасан талбай	га	5			
	Хураасан ургац	га	6			
Төмс	Нийт тариалсан талбай:	га	7			
	Үүнээс: Хураасан талбай	га	8			
	Хураасан ургац	га	9			
Хүнсний ногоо	Нийт тариалсан талбай:	га	10			
	Үүнээс: Хураасан талбай	га	11			
	Хураасан ургац	га	12			
Тэжээлийн ургамал:	Нийт тариалсан талбай:	га	13			
	Үүнээс: Хураасан талбай	га	14			
	Хураасан ургац	га	15			
Үүнээс:	Ногоон тэжээл	га	16			
	Олон наст	га	17			
	Даршны ургамал	га	18			
Техникийн ургамал:	Нийт тариалсан талбай:	га	19			
	Үүнээс: Хураасан талбай	га	20			
	Хураасан ургац	га	21			
Бэлтгэсэн өвс бүгд:		тонн	22			
Үүнээс: Улсын нөөцөнд		тонн	23			
Бэлтгэсэн гар тэжээл		тонн	24			
Бэлтгэсэн дарш		тонн	25			
Наран цэцэг		тонн	26			
Тосны ургамал		тонн	27			
Чихрийн манжин		тонн	28			

Мэдээ гаргасан

Сум, дүүрэг/ баг, хорооны засаг дарга

200 . оны . . .
.сарын . . . өдөр

Регистрийн дугаар									
Аймаг, хот Сум, дүүрэг									
Аж ахуйн нэгж, байгууллагын нэр									
Үйл ажиллагааны салбарын чиглэл									

1. Аж ахуйн нэгж, байгууллагууд тайлант сарын 1-ны дотоо ирүүлнэ.

Утас

Факс

**Аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн
200... оны ...-р сарын мэдээ**

	Хэмжих нэгж	Шифр	Тайлант сарын		(жилийн эхнээс өсөн нэмэгдэх дүнгээр)		Сарын эцсийн үлдэгдэл (биет хэмжээгээр)
			биет хэмжээ	үнийн дүн (мян. төг)	биет хэмжээ	үнийн дүн (мян. төг)	
А	1	2	3	4	5	6	7
1. Бүтээгдэхүүний нэр							
2. Нийт бүтээгдэхүүн (оны үнээр)	мян.төг	841	X		X		
3. Бүтээгдэхүүний нийт борлуулалт	мян.төг	744	X		X		X
үүнээс аж үйлдвэрийн борлуулалт	мян.төг	749	X		X		X
Үүнээс: Гадаадад	мян.төг	760	X		X		X
Дотоодод	мян.төг	780	X		X		X
4. Ажиллагсдын тоо	хүн	795		X		X	X
үүнээс ажилчдын тоо	хүн	809		X		X	X
5. Мэдээлэлд хамрагдсан байгууллагын тоо	Тоо	868		X		X	X
Шалгалтын дүн		999999					X

Дарга эрхлэгч, захирал, эзэн

Ерөнхий нягтлан бодогч

Эдийн засагч

200...онысарынөдөр

АЖ ҮЙЛДВЭРИЙН БҮТЭЭГДЭХҮҮН ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САРЫН МЭДЭЭ (АУ-1)-Г
ГАРГАХ ЗААВАР

Ерөнхий зүйл

1. Аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн мэдээллийн тайланг санхүүгийн тайлан тэнцэл хөтөлдөг өмчийн бүх хэлбэрийн аж ахуйн нэгж, газрууд батлагдсан графикт хугацаанд мэдээлнэ. Шинэ үйлдвэрийн газар, бүрэн ашиглалтанд ороогүй боловч зарим цех тасгууд бүтээгдэхүүн гаргаж байгаа бол бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж эхэлсэн өдрөөс эхлэн тайланг гаргана.

2. Үйлдвэрийн газар бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн сарын тайланг дараахь үзүүлэлтээр гаргана. Үүнд:

- Нийт бүтээгдэхүүн

- Бүтээгдэхүүний нийт борлуулалт, аж үйлдвэрийн борлуулалт

- Аж үйлдвэрийн ажиллагсад, ажилчид

- Мэдээлэлд хамрагдсан байгууллагын тоо, хэаа-н тоо

- Үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүн гол нэр төрлөөр

3. Аж ахуйн нэгжүүд нь үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний биет хэмжээг маягтын 3-р баганад, үнийн дүнг 4-р баганад мөн жилийн эхнээс өсөн нэмэгдэх дүнгээр үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний биет хэмжээг 5-р баганад, үнийн дүнг 6-р баганад нөхөж ирүүлнэ. Маягтын 4, 6-р баганын нийлбэр тухайн үйлдвэрийн нийт бүтээгдэхүүний хэмжээг харуулах ба маягтын 841-р мөрийн дүнтэй тохирч байна. Телехолболтоор төвд дамжуулахдаа аймаг, хотын статистикийн хэлтэст хүргүүлсэн бүтээгдэхүүний нэр төрлийн шифрийг үндэслэн бүтээгдэхүүний нэр төрлийн биет хэмжээг үнийн дүнгийн хамт мэдээлнэ. Хэрэв гол нэрийн бүтээгдэхүүний жагсаалтанд ороогүй бүтээгдэхүүн шинээр нэмэгдвэл төвөөс тухайн бүтээгдэхүүнд шифр авсны дараа мэдээлнэ.

4. Аж ахуйн нэгжүүд бүтээгдэхүүний эцсийн үлдэгдлийг нэр төрөл тус бүр дээр тооцож маягтын 7-р баганад тавина. Энэ нь тухайн сарын нөөцийг харуулна. Эдгээр үлдэгдэл бүтээгдэхүүнүүдийн өртгийн дүнг 841-р мөрний 7-р баганад тавина.

Нийт бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл (тухайн оны үнээр)

5. Үйлдвэрийн газрын нийт бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэлийн аргаар тодорхойлно. Үйлдвэрлэлийн арга гэж тайлангийн хугацаанд үйлдвэрлэсэн бүх бүтээгдэхүүний өртгөөс дотооддоо үйлдвэрлэлийн хэрэгцээнд хэрэглэсэн өөрийн бүтээгдэхүүний өртгийг хасч нийт бүтээгдэхүүнийг гаргахыг хэлнэ.

Нийт бүтээгдэхүүнд дараах зүйлүүдийг оруулна. Үүнд:

а) үндсэн үйлдвэрийн бүх цех, тасагт үйлдвэрлэгдсэн бэлэн бүтээгдэхүүний өртөг.

б) аж үйлдвэрийн үйлдвэрлэлийн бус чанартай ажилд зориулан үйлдвэрлэсэн буюу гадагш борлуулсан хагас боловсруулсан бүтээгдэхүүний өртөг.

в) туслах чанарын үйлдвэрлэл, тасгуудын бүтээгдэхүүний өртөг (гадагш борлогдсон тохиолдолд)

г) өөрийн харьяа аж үйлдвэрийн биш аж ахуйн байгууллага буюу бусдын захиалгаар гүйцэтгэсэн аж үйлдвэрийн чанартай ажлын өртөг.

д) үйлдвэрлэлийн процесс нь урт хугацаанд явагддаг үйлдвэрт бол дуусаагүй үйлдвэрлэлийн өртгийн үлдэгдлийн зөрүүг оруулна.

Бүтээгдэхүүний нийт борлуулалт

6. Тайлангийн хугацаанд худалдсан буюу гадагш гүйцэтгэсэн ажил үйлчилгээг бүтээгдэхүүний борлуулалт гэнэ.

7. Хэрэв үйлдвэрийн газар бүтээгдэхүүнээ хүн амд борлуулсан бол бүтээгдэхүүний борлуулалтад худалдааны татварыг хассан хэмжээгээр оруулна.

8. Нийт борлуулалтанд тухайн үйлдвэрлэлийн болон үйлдвэрлэлийн бус бүтээгдэхүүн ажил үйлчилгээний борлуулалт орно.

9. Хэрэв захиалагч бүтээгдэхүүнийхээ үнийг урьдчилан бүрэн төлсөн бол уг бүтээгдэхүүний борлуулалтанд оруулж тооцно.

Аж үйлдвэрийн борлуулалт

10. Энд зөвхөн тухайн үйлдвэрийн газрын үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний борлуулалтыг оруулна. Өөрөөр хэлбэл бусад борлуулалт тухайлбал үйлдвэрлэлийн бус бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээний болон үндсэн хөрөнгө, түүхий эд, материал гэх мэт зүйлийг худалдан борлуулсан хэмжээг оруулахгүй.

11. Аж үйлдвэрийн газрын үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний борлуулалт нь гадаад болон дотоод зах зээлд борлуулсан бүтээгдэхүүний өртөгийн нийлбэртэй тэнцүү байна. Өөрөөр хэлбэл 749-р мөрийн дүн 760 ба 780-р мөрийн нийлбэртэй тэнцүү байна.

Хүн ам орон сууцны тооллогын бүх шатны түр товчооны гишүүдийн ажил үүргийн нийтлэг чиг үүрэг

- Тооллогын комиссын удирдлагын дор ээлжит тооллогын бэлтгэлийг хангах
- Шийдвэрийн төсөл боловсруулж, хуралдааны бэлтгэл хангах тухайн шатны комиссоор хэлэлцүүлэх
- Гаргасан шийдвэрийг хэрэгжүүлэх, сурталчилах, мэдээлэх
- Тооллогын асуулгын хуудас, тооллогын хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх аргачилсан заавар зөвлөмжийг мэргэжлийн өндөр түвшинд бүрэн эзэмшиж, сургалт семинар зохион байгуулах, хуваарилах
- Тоолох үйл ажиллагааны явцын тайлан, мэдээг нэгтгэн, үндэсний статистикийн хорооны хүн ам, орон сууцны тооллогын товчоонд мэдээлэх
- Хяналтын тооллого явуулах
- Тооллогын нөхсөн асуулгын хуудас, урьдчилсан дүнг шалгаж хүлээн авах, нэгтгэн дүгнэж, тооллогын комиссоор батлуулна.
- Тооллогын бүх материалыг бүрдүүлэн дээд шатны байгууллагад хүргүүлнэ.
- Хууль тогтоомжинд заасан болон улс, аймгийн комиссоос үүрэг болгосон бусад чиг үүрэг

2010 оны Хүн ам, орон сууцны тооллогын бэлтгэл ажлын хүрээнд сумын ТӨВШИНД

а/ Хүн ам, орон сууцны тооллогын улс, аймгийн комиссоос өгсөн чиглэл, төлөвлөгөөг үндэслэн сумандаа дэлгэрэнгүй төлөвлөгөө, түүнийг хэрэгжүүлэх явцын нарийвчилсан график гаргаж, батлан мөрдөж ажиллан, биелэлтийг аймгийн комисст заасан хугацаанд мэдээлнэ.

б/ Хүн ам, орон сууцны тооллогын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлд заасны дагуу орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлэх зардлуудыг зүйл тус бүрээр сумын 2010 оны төсөвт бүрэн тусгана.

в/ Хүн ам, орон сууцны тооллогын бэлтгэл хангахад зориулж орон нутгийн төсвөөс гарах зардлыг орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлнэ.

г/ Тооллогын улсын комиссын үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний дагуу сумын тооллогын комисс, түр товчоодыг 2009 оны 6 сард багтаан байгуулж ажиллуулан, тооллогын бэлтгэл ажлыг бүрэн хангуулна.

д/ Аймгийн комиссын дэмжлэгтэйгээр тооллогын ажилтнуудын сургалтыг орон нутагтаа зохион байгуулна.

е/ Үндэсний Статистикийн Хорооноос Улсын хэмжээнд нэгдсэн төлөвлөгөөтэй явуулах сурталчилгааны ажилтай уялдуулан орон нутагт хийх сурталчилгааг чанартай зохион байгуулна.

ё/ Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн хил бүхий тооллогын газрын зураглалыг гаргаж баталгаажуулна.

ж/ Иргэний бүртгэл хөтлөлтийг шинэчлэн хийж, иргэдийн засаг захиргааны харъяаллыг бүрэн шийдвэрлэнэ.

з/ Бүх сум, багийн харъяалах нутаг дэвсгэрийн гудамж, талбай, байр, орон сууцны нэр, хаяг, дугаарыг цэгцлэнэ.

и/ Өрх, хүн амын бүртгэлийг тооллогын маягт ХАОСТ-3- аар гаргана.

Сумын тооллогын комисс, бүх шатны түр товчоодыг байгуулах зөвлөмж

(Ерөнхий удирдамжийн төслөөс хэсэгчлэн авав)

Ээлжит тооллогын ерөнхий зохион байгуулалт, чиг үүрэг, бүрэлдэхүүн

- 1.1. Ээлжит тооллогын зохион байгуулалтын бүтэц нь Улсын комисс, ҮСХ, ГХЯ, ХЗДХЯ, БХЯ болон аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн тооллогын комиссууд /цаашид “тооллогын комисс” гэх/, аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг болон баг, хорооны түр товчоод, тоологч, шалгагч нараас бүрдэнэ.
- 1.2. ҮСХ ээлжит тооллогыг мэргэжлийн нэгдсэн удирдлагаар хангаж, тооллогын комиссуудтай хамтарч зохион байгуулна.
- 1.3. Ээлжит тооллогыг зохион байгуулж явуулах ГХЯ, ХЗДХЯ, БХЯ болон аймаг, нийслэлийн тооллогын комиссыг Улсын комиссын тогтоолоор, сум, дүүргийн тооллогын комиссыг аймаг, нийслэлийн Засаг даргын, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн түр товчоог тухайн шатны, баг, хорооны түр товчоог сум, дүүргийн Засаг даргын захирамжаар байгуулж ажиллуулна. Тооллогын комиссын үйл ажиллагааг УК-ын тогтоолоор баталсан журмаар зохицуулна.
- 1.4. **Тооллогын комисс** нь тооллогын асуудлаар Улсын комисс болон ҮСХ-оос өгсөн удирдамж, чиглэл, аргачлалын дагуу ээлжит тооллогыг харьяалах нутаг дэвсгэр, хариуцсан салбарын хэмжээнд явуулах бөгөөд тооллогын материалын нууцлал, хадгалалт, бүрэн бүтэн байдлыг чанд хангаж, ҮСХ-нд хүлээлгэн өгөх ажлыг зохион байгуулна.
- 1.5. **Түр товчоо** нь тооллогын комиссын удирдлагын дор ээлжит тооллогын бэлтгэлийг ханган, тоолох үйл ажиллагааны явцын тайлан, мэдээ нэгтгэн мэдээлж, хяналтын тооллого явуулах бөгөөд тооллогын нөхсөн асуулгын хуудас, урьдчилсан дүнг шалгаж хүлээн авч, нэгтгэн дүгнэж, тооллогын комиссоор батлуулна.
- 1.6. **Тоологч** нар айл өрх, хүмүүсийн амьдарч байгаа орон сууц (хүйтний улиралд хоногийн ихэнх хугацаанд байрладаг)-нд нь биеэр очиж, тооллогын асуулгын хуудасны асуултанд хариулт авах замаар хүн ам, тэдний орон сууц, түүний нөхцөлийг хамтад нь бүртгэж тоолно.
- 1.7. **Шалгагч** нар тооллогын ажлыг хугацаанд нь чанартай, бүрэн хамралттай явуулахын тулд тоологч нарын ажилд хяналт тавьж, асуулгын хуудасны хариултын үнэн зөв, бүрэн байдлыг ханган, тоологч нараас нөхсөн тооллогын асуулгын хуудсыг шалгаж хүлээн авч, урьдчилсан дүнг тогтоосон хугацаанд гаргах бөгөөд хяналтын тооллого явуулахад оролцоно.